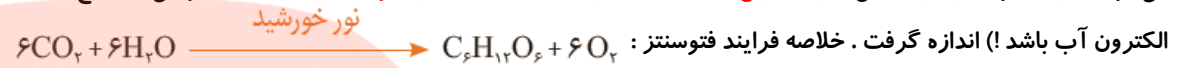

* گیاهان در فرایند فتوسنتز، CO₂ را با استفاده از انرژی نور خورشید به ماده آلی تبدیل و اکسیژن نیز تولید می کنند.

می توان میزان فتوسنتز را با تعیین میزان **کربن دی اکسید مصرف شده** و یا **اکسیژن تولید شده** (البته در صورتی که منبع

* برای اینکه جاندار بتواند فتوسنتز کند، باید مولکول های رنگیزه ای داشته باشد تا بتواند انرژی نور خورشید را

جذب کند. همچنین باید سامانه ای داشته باشد که این انرژی را به انرژی شیمیایی تبدیل کند

* برگ، مناسب ترین ساختار برای فتوسنتز در اکثر گیاهان است. برگ تعداد فراوانی سبزیسه (کلروپلاست) دارد که

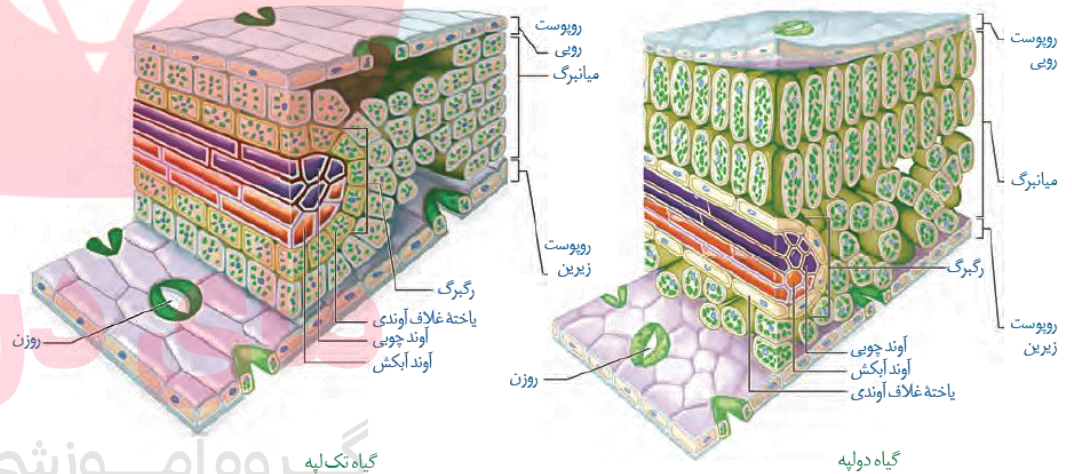
محل انجام فتوسنتز هستند

* برگ گیاهان دو لپه دارای پهنک و دمبرگ است. پهنک شامل **روپوست**، **میانبرگ** و **دسته های آوندی** (رگبرگ) است.

* میانبرگ گیاهان دو لپه، از یاخته های پارانشیمی **نرده ای** و **اسفنجی** تشکیل شده است. یاخته های نرده ای به هم فشرده

هستند و در زیر روپوست رویی قرار گرفته اند. یاخته های اسفنجی در بالای روپوست زیرین واقع شده اند.

* میانبرگ در بعضی گیاهان (**تک لپه ای ها**)، فقط از یاخته های اسفنجی تشکیل شده است

* سبزیسه نیز همانند راکیزه، دو غشایی است. فضای درون سبزیسه با سامانه ای غشایی

به نام تیلاکوئید به دو بخش **فضای درون تیلاکوئید** و **بستره** تقسیم شده است.

نکته: سبزیسه همانند راکیزه دارای دو غشا است اما برخلاف آن ۳ فضا دارد

* تیلاکوئیدها **ساختارهای غشایی** و **کیسه مانند** و به هم متصل هستند

* بستره دارای دنا (حلقوی)، رنا و رناتن است. بنابراین، سبزیسه مانند راکیزه می تواند

بعضی پروتئین های مورد نیاز خود را بسازد. سبزیسه نیز همانند راکیزه می تواند

به طور مستقل تقسیم شود

* رنگیزه های فتوسنتزی در غشای تیلاکوئید (**نه سبزیسه!**) قرار دارند

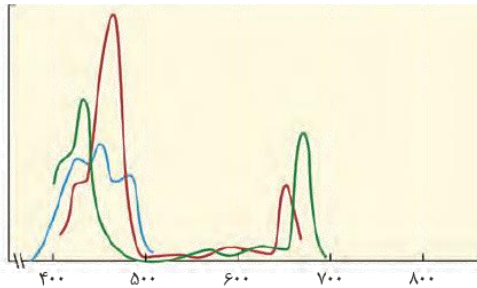
* رنگیزه های تیلاکوئید: ۱- **سبزینه** (بیشترین

رنگیزه. شامل سبزینه a و b) و ۲- **کاروتنوئید**

* وجود رنگیزه های متفاوت، کارایی گیاه را

در استفاده از طول موج های متفاوت نور،

افزایش می دهد

طول موج (نانومتر)

طیف جذبی رنگیزه های فتوسنتزی.

سبزینه a (سبز)، سبزینه b (قرمز) و کاروتنوئیدها (آبی)

* در گیاهان، سبزینه های a و b وجود دارند

* محدوده جذبی و رنگ رنگیزه ها:

سبزینه های a: بیشترین جذب « بنفش و آبی. کمترین جذب « سبز

سبزینه های b: بیشترین جذب « بنفش و آبی. کمترین جذب « سبز

(البته حداکثر جذب سبزینه های a و b در هر یک از این محدوده ها با هم فرق می کند)

کاروتنوئیدها: بیشترین جذب « آبی و سبز. کمترین جذب « زرد، نارنجی، قرمز

نکته: رنگیزه ها طیف های مختلف نور را جذب می کنند و طیفی را که قادر به جذب آن

نباشند، منعکس می کنند. به همین دلیل مثلا ما سبزینه ها را به رنگ سبز می بینیم!

نکته: حداکثر جذب سبزینه b از حداکثر جذب سبزینه a بیشتر است

نکته: حداکثر جذب سبزینه a از حداکثر جذب کاروتنوئیدها بیشتر است

نکته: در طول موج ۶۰۰ - ۷۰۰، حداکثر جذب سبزینه a از حداکثر جذب b بیشتر است

نکته: یاخته های غلاف آوندی در گیاهان دو لپه، فاقد سبزیسه بوده، قادر به انجام فتوسنتز نیستند و همچنین کشیده ترند

نکته: هم در گیاهان تک لپه و هم در گیاهان دو لپه، تعداد زیرین ها در سطح زیرین برگ بیشتر است! (برای اینکه

تبخیر آب کاهش یابد)

نکته: تعداد روزنه ها در گیاهان تک لپه ای بیشتر از دو لپه ای هاست

نکته: در گیاهان دو لپه، یاخته های روپوست بالایی کشیده تر از یاخته های روپوست پایینی هستند

* الکترون برانگیخته از فتوسیستم ۲ بعد از عبور از زنجیره انتقال الکترون، به مرکز واکنش در فتوسیستم ۱ می رود. الکترون برانگیخته از فتوسیستم ۱، در نهایت به مولکول $NADP^+$ منتقل می شود و آن را احیا می کند

* دو نوع زنجیره انتقال الکترون در غشای تیلاکوئید وجود دارد. یک زنجیره بین فتوسیستم ۲ و فتوسیستم ۱ و دیگری بین فتوسیستم ۱ و $NADP^+$ واقع شده است

* $NADP^+$ با گرفتن دو الکترون، بار منفی پیدا می کند و با ایجاد پیوند با پروتون به مولکول $NADPH$ تبدیل می شود $NADP^+ + 2e^- + 2H^+ \rightarrow NADPH + H^+$

* الکترونی که از سبزینه a در مرکز واکنش فتوسیستم ۲ می آید، کمبود الکترون سبزینه a در فتوسیستم ۱ را جبران می کند. کمبود الکترون سبزینه a در فتوسیستم ۲ نیز با تجزیه مولکول آب جبران می شود.

* تجزیه نوری آب در فتوسیستم ۲ و در سطح داخلی تیلاکوئید انجام می شود. حاصل تجزیه آب در فتوسیستم ۲، پروتون و اکسیژن است $H_2O \rightarrow 2H^+ + \frac{1}{2} O_2 + 2e^-$

* پروتون ها (H^+) درون تیلاکوئید تجمع می یابند و الکترون ها، کمبود الکترون سبزینه a در مرکز واکنش فتوسیستم ۲ را جبران می کنند

بستره: تراکم کمتر H^+

* پمپ غشایی که در بین

فتوسیستم ۱ و ۲ قرار گرفته،

پروتون ها را با صرف انرژی (این

انرژی را از الکترون های برانگیخته

دریافت می کند نه ATP) به درون

تیلاکوئید منتقل می کند و به تدریج

تراکم پروتون ها در فضای درون تیلاکوئیدها نسبت به بستره افزایش می یابد

نکته: مولکول های ناقل الکترون در اولین زنجیره انتقال الکترون به ترتیب آگریز،

سراسری و آبدوست هستند. در دومین زنجیره هردو آبدوست هستند

نکته: انتهای ضخیم فتوسیستم ۱، در سمت درون تیلاکوئید قرار دارد

نکته: سبزینه a در طول موج کمتری نسبت به کاروتنوئیدها و سبزینه b به حداکثر جذب خود می رسد (سبزینه b نیز در طول موج کمتری نسبت به کاروتنوئیدها به حداکثر جذب می رسد)

نکته: در طول موج ۶۰۰-۷۰۰، سبزینه b در طول موج کمتری نسبت به سبزینه a به حداکثر جذب خود در این موج میرسد

* رنگیزه های فتوسنتزی همراه با انواع پروتئین در سامانه هایی به نام فتوسیستم ۱ و ۲ قرار دارند. هر فتوسیستم شامل آنتن های گیرنده نور و یک مرکز واکنش است. هر آنتن که از رنگیزه های متفاوت (کلروفیل ها و کاروتنوئیدها) و انواع پروتئین ساخته شده است، انرژی نور را می گیرد و به مرکز واکنش منتقل می کند. مرکز واکنش، شامل مولکول های کلروفیل a است که در بستری پروتئینی قرار دارند.

* به سبزینه a در فتوسیستم ۱، P700 و در فتوسیستم ۲، P680 می گویند

* فتوسیستم ها در غشای تیلاکوئید قرار دارند و با مولکول هایی به نام ناقل الکترون به هم مرتبط می شوند. این مولکول ها می توانند الکترون بگیرند یا اینکه الکترون از دست بدهند (کاهش و اکسایش)

نکته فعالیت ۲: در محدوده سبز طیف نور، میزان فتوسنتز حداقل می باشد!

نکته فعالیت ۲: در محدوده قرمز یا بنفش طیف نور، میزان فتوسنتز حداکثر می باشد!

نکته فعالیت ۳: اسپیروژیر نوعی جلبک سبز رشته ای است که سبزدیسه های نواری و دراز دارد

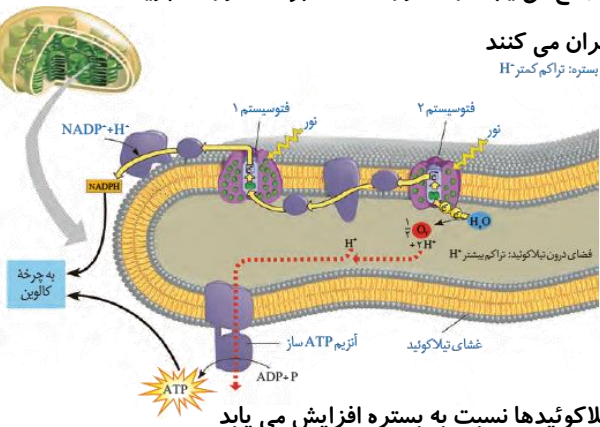
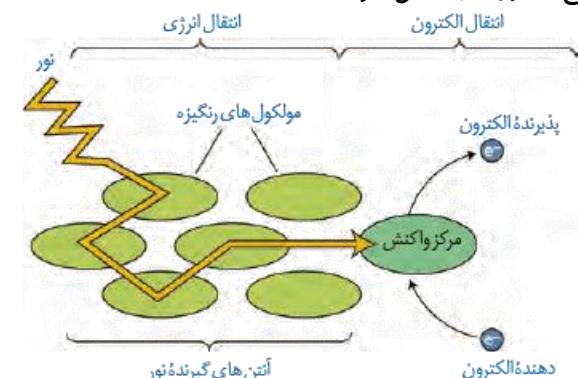
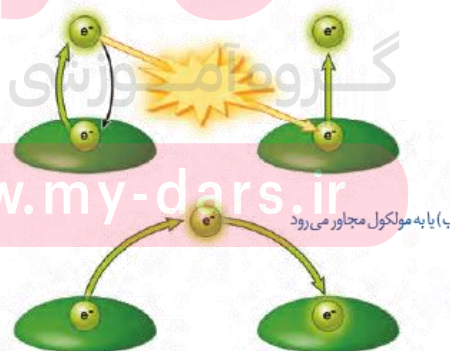
* واکنش های فتوسنتزی را در دو گروه واکنش های وابسته به نور (تیلاکوئیدی) و مستقل از نور (تثبیت کربن) قرار می دهند

* وقتی نور به رنگیزه ها می تابد، الکترون انرژی می گیرند و ممکن است برانگیخته شود. الکترون برانگیخته ممکن است با انتقال انرژی به رنگیزه بعدی، به مدار خود برگردد یا از رنگیزه خارج و به وسیله رنگیزه یا مولکولی دیگر گرفته شود.

* در فتوسنتز، انرژی الکترون های برانگیخته موجود در آنتن ها در نهایت سبب ایجاد الکترون برانگیخته در سبزینه a و

خروج الکترون از آن می شود.

الف) الکترون برانگیخته انرژی را به مولکول مجاور منتقل می کند و به سطح انرژی قبلی خود برمی گردد.

www.my-dars.ir

* دانستیم که دو عامل سبب افزایش پروتون های تیلاکوئید می شوند (چه عواملی بودن؟؟)

* با افزایش غلظت پروتون ها درون تیلاکوئید نسبت به بستره ، یک شیب غلظت ایجاد می شود و پروتون ها تمایل به خروج از تیلاکوئید دارند . این خروج فقط از طریق کانال موجود در آنزیم ATP ساز انجام می شود . همانند آنچه در راکتیزه رخ می دهد ، همراه با عبور پروتون ها از این آنزیم ، ATP ساخته می شود (ساخته شدن نوری ATP)

* ساخته شدن قند در چرخه ای از واکنش ها ، به نام چرخه کالوین رخ می دهد این واکنش ها در بستره سبز دیسه انجام می شوند (عدد اکسایش کربن در مولکول قند ، نسبت به کربن در CO₂ کاهش یافته است)

* در چرخه کالوین CO₂ با قندی پنج کربنی به نام ریبولوزیسی فسفات ترکیب و مولکول شش کربنی ناپایداری تشکیل می شود . افزوده شدن CO₂ به مولکول پنج کربنی ، با کمک آنزیم ریبیسکو (طی فعالیت کربوکسیلازی) انجام می گیرد

* مولکول شش کربنی که ناپایدار است ، بلافاصله تجزیه شده و دو مولکول اسید سه کربنی ایجاد می کند. این مولکول ها در نهایت

به قندهای سه کربنی تبدیل می شوند . تعدادی از این قندها برای ساخته شدن گلوکز و ترکیبات آلی دیگر و تعدادی نیز برای بازسازی ریبولوزیسی فسفات به مصرف می رسند

نکته : در چرخه کالوین به ازای هر مولکول CO₂ ، ۳ مولکول ATP و ۲ مولکول NADPH تولید می شود

۲ مولکول NADPH تولید می شود

* گرچه واکنش های کالوین مستقل از نور انجام می شوند ، اما انجام این واکنش ها وابسته به ATP و NADPH حاصل از واکنش های نوری است

* به گیاهانی که تثبیت کربن در آنها فقط با چرخه کالوین انجام می شود ، گیاهان C₃ می گویند . زیرا اولین ماده آلی پایدار ساخته شده ، ترکیبی سه کربنی است

* به فرایند استفاده از CO₂ برای تشکیل ترکیب های آلی ، تثبیت کربن می گویند

* فرایند فتوسنتز تحت تاثیر محیط است . دما ، میزان اکسیژن ، میزان CO₂ ، طول موج ، شدت و مدت زمان تابش نور نیز بر فتوسنتز اثر می گذارند

نکته : هر چه تراکم اکسیژن محیط بیشتر باشد ، سرعت فتوسنتز کاهش می یابد (اما به صفر نمی رسد!) تا اینکه از تراکم خاصی به بعد ، این سرعت ثابت می ماند

* افزایش بیش از حد دما و نور ، سبب بسته شدن روزنه های هوایی می شود

* وقتی روزنه ها به منظور کاهش تعرق بسته می شوند ، تبادل گازهای اکسیژن و

کربن دی اکسید از روزنه ها نیز توقف (نه کاهش!) می یابد . اما فتوسنتز همچنان ادامه دارد و سبب کاهش CO₂ و افزایش اکسیژن در برگ می شود (وقتی روزنه ها باز هستند ،

نسبت CO₂ به O₂ بیشتر از زمانی است که روزنه ها برای حفظ آب گیاه بسته شده اند)

* در شرایطی که روزنه ها بسته باشند ، وضعیت برای فعالیت اکسیژنازی ریبیسکو فراهم می شود . (کربوکسیلازی یا اکسیژنازی این آنزیم به نسبت CO₂ و اکسیژن مربوطه)

* در صورت فعالیت اکسیژنازی ریبیسکو ، ریبولوزیسی فسفات با اکسیژن ترکیب می شود و به یک ترکیب ۵ کربنی ناپایدار تبدیل می شود . این ترکیب تجزیه شده و یک مولکول

سه کربنی (برای بازسازی ریبولوزیسی فسفات مصرف می شود) و یک مولکول دو کربنی

(در فرایند تنفس نوری مصرف می شود) ایجاد می کند .

* در فرایند تنفس نوری که بخشی از واکنش های آن در راکتیزه انجام می شود ، CO₂ از

ترکیب دو کربنی آزاد می شود. در تنفس نوری برخلاف تنفس یاخته ای ، ATP تولید نمی شود

* یکی از سازگاری ها برای ممانعت از تنفس نوری ، در گیاهان C₄ قابل مشاهده است .

یاخته های غلاف آوندی در این گیاهان سبز دیسه دارند و محل انجام چرخه کالوین اند

در حالی که در گیاهان C₃ ، سبز دیسه ندارند

تثبیت کربن در گیاهان C₄ :

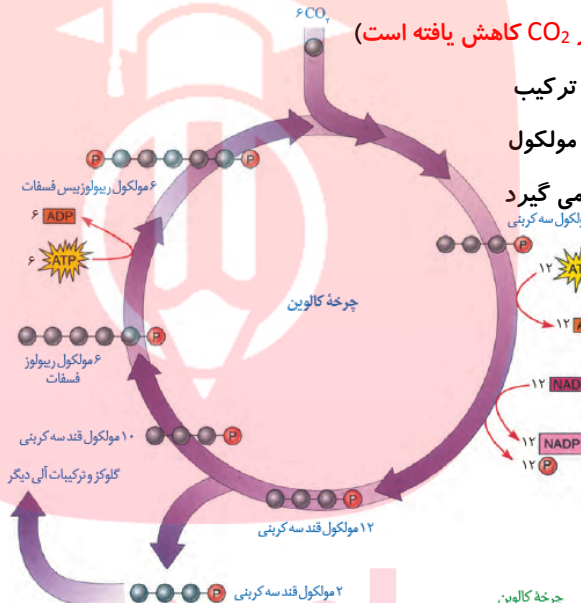
- مرحله اول : در یاخته های میانبرگ و تولید اسید پایدار ۴ کربنی (به وسیله آنزیمی که با ریبیسکو متفاوت است و تمایلی به اکسیژن ندارد!)

- مرحله دوم : در یاخته های غلاف آوندی ، CO₂ از اسید ۴ کربنی آزاد می شود و با

کمک آنزیم ریبیسکو ، چرخه کالوین انجام می شود

* این سازگاری ها سبب می شود که تنفس نوری به ندرت در گیاهان C₄ رخ دهد

* این گیاهان در دماهای بالا ، شدت های زیاد نور و کمبود آب ، بیشتر از C₃ ها کارایی دارند

چرخه کالوین

* گرچه واکنش های کالوین مستقل از نور انجام می شوند ، اما انجام این واکنش ها وابسته به ATP و NADPH حاصل از

واکنش های نوری است

* به گیاهانی که تثبیت کربن در آنها فقط با چرخه کالوین انجام می شود ، گیاهان C₃ می گویند . زیرا اولین ماده آلی پایدار

ساخته شده ، ترکیبی سه کربنی است

* به فرایند استفاده از CO₂ برای تشکیل ترکیب های آلی ، تثبیت کربن می گویند

* فرایند فتوسنتز تحت تاثیر محیط است . دما ، میزان اکسیژن ، میزان CO₂ ، طول موج ، شدت و مدت زمان تابش نور

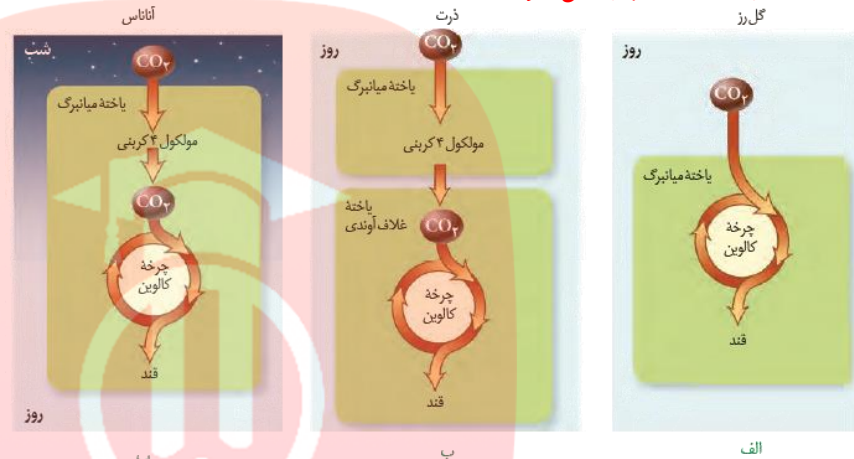
نیز بر فتوسنتز اثر می گذارند

نکته : هر چه تراکم اکسیژن محیط بیشتر باشد ، سرعت فتوسنتز کاهش می یابد (اما به صفر نمی رسد!) تا اینکه از تراکم

خاصی به بعد ، این سرعت ثابت می ماند

* گیاهان CAM در مناطقی زندگی می کنند که با مسئله دما و نور شدید در طول روز و کمبود آب مواجه اند و به همین دلیل برای جلوگیری از هدر رفتن آب، روزنه ها در روز بسته و در شب باز می شوند.

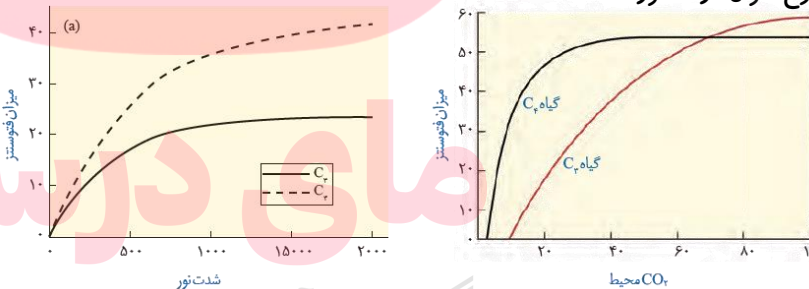

مقایسه فتوسنتز در گیاهان (الف) C₃، (ب) C₄ و (پ) CAM

* در گیاهان CAM، تثبیت اولیه کربن در شب که روزنه ها بازند و چرخه کالوین در روز انجام می شود که روزنه ها بسته اند

نکته: عصاره برگ گیاهان CAM در هنگام آغاز روشنایی روز نسبت به آغاز تاریکی، اسیدی تر بوده و pH کمتری دارد

* نمودارهای زیر دارای شانس بالایی برای طرح سوال در کنکور هستند!

نکته: در صورت تراکم بالای CO₂، جو،

کارایی گیاهان C₃ می تواند بیشتر از C₄ باشد

* نکات مقایسه ای:

- تثبیت کربن در گیاهان C₄ در دو نوع یاخته اما در یک زمان (طول روز) و در گیاهان CAM در زمان های متفاوت و یک

نوع یاخته انجام می گیرد

- گیاهان C₄ در یک سلول و در یک زمان تثبیت CO₂ را انجام می دهند

- در گیاهان C₃ و گیاهان CAM، چرخه کالوین در یاخته های میانبرگ انجام می شود

- در هر ۳ نوع گیاه، تثبیت کربن ابتدا در یاخته های میانبرگ انجام می گیرد

- در گیاهان C₄ و CAM، اولین ماده ی پایدار حاصل از تثبیت کربن، مولکولی 4 کربنی است

* بخش عمده فتوسنتز را جاندارانی انجام می دهند که گیاه نیستند و حتی ممکن است در خشکی زندگی نکنند

- باکتری ها: باکتری ها هیچ اندامکی (از جمله سبزیسه) ندارند اما دارای رنگیزه های

جذب کننده نورند. بعضی باکتری ها سبزینه (نه سبزیسه!) دارند. مثلا سیانوباکتری ها

همانند گیاهان سبزینه a دارند و می توانند مواد آلی و اکسیژن تولید کنند

به همین دلیل به این باکتری های فتوسنتز کننده، باکتری های اکسیژن زا گفته می شود

گروهی دیگر از باکتری های فتوسنتز کننده، اکسیژن تولید نمی کنند بنابراین

غیر اکسیژن زا هستند. مثل باکتری های گوگردی سبز و گوگردی ارغوانی (که منبع

الکترون آن ها آب نیست بلکه H₂S می باشد. هیدروژن سولفید گازی بی رنگ است و بویی

شبه تخم مرغ گندیده دارد) از این باکتری ها در تصفیه فاضلاب ها برای حذف هیدروژن

سولفید استفاده می کنند $C_6H_{12}O_6 + 12S + 6H_2O \rightarrow 6CO_2 + 12H_2S$ نور

- آغازیان: آغازیان نقش مهمی در تولید ماده آلی از ماده معدنی دارند.

جلبک های سبز، قرمز و قهوه ای و همچنین اوگلنا ها فتوسنتز می کنند. اوگلنا جاندار

تک یاخته ای است و در صورت نبود نور، سبزیسه های خود را از دست داده و از مواد آلی

تغذیه می کند

* ساختن ماده آلی از ماده معدنی فقط محدود به فتوسنتز نیست. مثلا باکتری های

شیمیوسنتز کننده بدون نیاز به نور می توانند مواد معدنی را به مواد آلی تبدیل کنند

(دانشمندان معتقدند باکتری های شیمیوسنتز کننده از قدیمی ترین جانداران روی زمین اند)

چنین باکتری هایی، انرژی مورد نیاز برای ساختن مواد آلی از مواد معدنی را از واکنش های

اکسایش به دست می آورند. به این فرایند شیمیوسنتز می گویند

باکتری های نیترات ساز که آمونیوم را به نیترات تبدیل می کنند، نمونه هایی از باکتری های

شیمیوسنتز کننده اند.

با تشکر فراوان از دکتر نوید درویش پور بابت همکاری در انجام این پروژه

instagram : Dr_DVP